

دشمن مردم

هنریک یوهان ایبسن

تحقیق در سیر اندیشه ایبسن

ترجمه و تحقیق: ا.ح. آریان پور

تهران، ۱۳۹۷

فهرست

۷	توضیح مترجم
۹	نامه پزشک‌نیا درباره نمایشنامه دشمن مردم
۱۳	نامه جمال‌زاده درباره نمایشنامه دشمن مردم
	سیری در اندیشه ایسن
۱۷	فصل اول: زادبوم ایسن
۲۵	فصل دوم: سیر و سلوک در آثار ایسن
۶۷	فصل سوم: تبیین جهان‌بینی ایسن
	نمایشنامه دشمن مردم
۱۱۰	پرده اول
۱۳۱	پرده دوم
۱۵۵	پرده سوم
۱۷۹	پرده چهارم
۲۰۳	پرده پنجم

توضیح مترجم

هنریک ایبسن^۱ تاکنون در کشور ما گمنام مانده است. تا این زمان [۱۳۳۸] ظاهراً چیزی از او یا درباره او به فارسی درنیامده است، مگر نمایشنامه مرغابی وحشی که در روزنامه‌ای انتشار یافته و مقاله نگارنده — سرگذشت دردناک ایبسن — که در شماره‌های ۶ و ۷ و ۸ و ۹ سال اول مجله صدف منتشر شده است.

هنریک ایبسن یکی از تواناترین نمایشنامه‌نویسان و سخن‌سرایان جهان است و سرگذشت دردناک و جهان‌بینی پریشان او از لحاظ جامعه‌شناسی ادبی بسیار آموزنده است و به هنرمندان آشوب‌گرای درس عبرتی می‌دهد. بدین سبب این نگارنده در سال ۱۳۲۴ به تحلیل آثار او دست زد و نمایشنامه مشهور دشمن مردم را ترجمه کرد.

ترجمه فارسی این نمایشنامه از روی دو ترجمه انگلیسی به قلم فارکوئرسن شارپ^۲ و الی نور مارکس ایولینگ^۳ دختر روشن‌اندیش کارل مارکس صورت پذیرفت و به یاری دانشمند فقید، دکتر محمدباقر هوش‌یار و آقای منوچهر مهندسی با ترجمه آلمانی ویل هلم لانگه^۴ مقابله شد.

در زبان ما و برخی دیگر از زبان‌ها معادلی دقیق برای عنوان نروژی نمایشنامه — En Folkfende — وجود ندارد. گذشته از «دشمن مردم»، می‌توان «دشمن جامعه» و «دشمن ملت» را هم برابر آن شمرد.

1. Henrik Ibsen

2. R. Farquharson Sharp

3. Eleanor Marx Aveling

4. Wilhelm Lange

در ترجمه فارسی دشمن مردم، نخست نام‌هایی که مترجمان انگلیسی به کار برده بودند استعمال شد ولی در نشر دوم، نام‌های اصیل نروژی را که در ترجمه آلمانی لان‌گه به کار رفته‌اند، اختیار کردم.

در انتشار این نمایشنامه آقای دکتر عبدالرحیم احمدی و آقای صادق چوبک (که خود نیز روزگاری دست به ترجمه آن زده است) بر من حقی درخور سپاس دارند. ایبسن آشوب‌گرایی که به پیوست دشمن مردم انتشار می‌یابد، تحقیقی است آزمایشی در زمینه جامعه‌شناسی ادبی که هنوز در ایران رواج نگرفته است. این تحقیق اول‌بار در سال ۱۳۳۷ در مجله صدف به چاپ رسید.

ا.ح. آریان‌پور

تهران، دی ۱۳۴۸

نامه پزشک‌نیا

اگر به «تروپ»های هنری و «هیئت‌های تاترال» کشور برنخورد، باید گفت در این دیار که یک تماشاخانه درست و حسابی پیدا نشده است و اگر هم شده پایبندی نگرفته، گاهگاه که ترجمه نمایشنامه‌ای منتشر می‌شود، برای دوستاران هنر تأثر فرصتی است که با خواندن آن ترجمه، از آثار نمایشنامه‌نویسان معروف بهره‌ای جویند و بی واسطه بازیگران زنده و صحنه‌های پرداخته، نمایشنامه‌ها را بخوانند و در خیال خویش صحنه‌هایی بیاریند و لذتی ببرند. ای بسا که این طریقه، مرتبه‌ها بهتر از تماشای نمایشنامه‌ای بر صحنه تاترهای تهران باشد. چه در این حال خواننده، صحنه را پیش چشم ذهن خود و بنا بر سلیقه خویش می‌آراید و بدیهی است هرچه هم بدسلیقه و کم‌ذوق باشد، حاصل خیالبافی‌هایش از آنچه عملاً به کمک ده‌ها «هنرمند» و «هنرپیشه» روی صحنه می‌آید، جالب‌تر و نزدیک‌تر به واقعیت است. اما افسوس که نمایشنامه، هرچقدر هم نویسنده‌اش معروف باشد، در میان ناشران ایرانی خریداری ندارد و در میانشان کمتر کسی را می‌توان یافت که با سیمایی باز حاضر به چاپ و پخش نمایشنامه‌ای بشود. از این جاست که اگر ناشری نمایشنامه‌ای نشر می‌دهد، باید هم جرئت او را آفرین گفت و هم کوشش مترجم را تحسین کرد.

با همه این احوال، ناگهان از یک نمایشنامه، دو و بعضی اوقات سه ترجمه منتشر می‌شود و این برای خواننده این‌گونه آثار، بسیار مغتنم و درعین حال سرگرم‌کننده است. نمایشنامه دشمن مردم اثر ایبسن نیز از جمله همین نمایشنامه‌هاست که ابتدا ترجمه‌ای از آن، به نامی که آمد، توسط آقای آریان‌پور منتشر شد و ترجمه دیگری